

ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

У статті проведено аналіз детермінант інноваційного потенціалу України, визначено основні тенденції його розвитку та напрями використання. Зосереджено увагу на інноваційній культурі та людському факторі як визначальних детермінантах розвитку інноваційного потенціалу України. Здійснено оцінку сучасного стану розвитку інноваційної діяльності в країні та можливості її удосконалення.

Ключові слова: детермінанти, інноваційний потенціал, інноваційна модель розвитку, високотехнологічне виробництво.

KORBUTYAK A. G.
Chernivtsi National University**DETERMINANTS OF INNOVATION POTENTIAL OF UKRAINE**

The purpose of research is to determine the factors of the Ukrainian innovative potential and the evaluation of mechanism of its management in modern conditions. In clause the thorough analysis of determinants of innovation potential of Ukraine is carried out, the basic tendencies of its development and directions of use are determined. The integration of Ukraine into the global economic space with high level of competition has led to the transition from an extensive model of the national economy to an innovative model of management development. The most important determinants that will ensure the increase of industrial production, is a fast implementation in the production of advanced achievements of scientific and technological progress, increasing the product competitiveness and continuous improvement of production management system that ensures the optimal use of material, productive and human resources. The basis of innovation potential of any society is the human resource that is the carriers of certain educational and qualification level of moral and psychological qualities necessary to implement a successful innovation. Thanks to existing human capital the level of innovative potential of Ukraine is generally considered to be high enough to ensure that our country was able to take its worthy place among the most developed countries. Along with the human factor, an important component of the Ukrainian innovative potential is a scientifically-technological and manufacturing opportunities of our country, which are reflected in a knowledge-intensive high-tech industry. Thus the formation of innovative potential is complicated by the available opportunities to obtain financial resources, so it should be directed on the creation of not resource-demanding (material saving) innovations that enable to use maximally and fully the available in the national economy raw materials and also the new types of materials, recycling of waste that should be coordinated with the environmental requirements set by the society for manufacturers.

Keywords: determinants, innovation potential, innovation model of development, high-tech manufacturing.

Постановка проблеми. Інтеграція України до світового економічного простору з високим рівнем конкуренції обумовила перехід від екстенсивної моделі вітчизняної економіки до інноваційної моделі розвитку господарювання. Однак фінансово-економічна криза 2008–2009 років та загострення військової ситуації на Сході України (що триває донині) обумовили необхідність чіткого визначення детермінант, що впливають на розвиток інноваційного потенціалу вітчизняної економіки та усунення негативних з них в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Отже, важливою складовою стратегії розвитку української економіки є гідна інтеграція у світове співтовариство з одержанням статусу повноправного члена ЄС, що передбачає досягнення відповідних соціально-економічних стандартів. Сукупність перешкод, які треба подолати на цьому шляху, є предметом уваги широкого загалу зарубіжних та вітчизняних науковців: Х. Барнет, Б. Санто, Р. Солоу, Б. Твісс, Є. Тоффлер, В. Хартман, Е. фон Хіпшель, І. Ансофф, П. Друкер, О. Дацій, І. Єресько, Є. Кузьмін, В. Яковенко та ін. Однак у вітчизняній економічній науковій думці недостатньо уваги приділено аналізу факторів, сучасних тенденцій розвитку інноваційного потенціалу України, а також механізму його оцінки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. За нинішніх умов господарювання Україна стоїть перед необхідністю глибокого коригування економіки, мета якого – не просто економічне зростання, а набуття ним інноваційної природи як основи стійкого економічного прогресу. Така цільова настанова диктує потребу не лише в адекватних дослідженнях, спрямованих на безпосередній результат, а й у дослідженнях фундаментального характеру, теоретичного переосмислення ряду категорій і понять, щоб знайти адекватне розв'язання назрілих проблем.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення детермінант розвитку інноваційного потенціалу України та оцінка механізму управління ним в сучасних умовах.

Вклад основного матеріалу дослідження. За цих умов найважливішими детермінантами, що дозволять забезпечити підвищення промислового виробництва, є швидка реалізація у виробництві новітніх досягнень науково-технічного прогресу, підвищення конкурентоспроможності продукції, та постійне вдосконалення системи управління виробництвом, що забезпечує оптимальне використання матеріальних, виробничих і людських ресурсів. Саме на інноваційній складовій розвитку наголошується у Стратегії

«Європа – 2020» або як її ще називають «Стратегія для розумного, сталого та всеохоплюючого зростання» [1]. Основна теза Стратегії – зростання економіки, що ґрунтується на знаннях та інноваціях. Одна з пріоритетних тем Стратегії «Інноваційний Союз» передбачає покращення рамкових умов та доступу до фінансування досліджень та інновацій, з тим щоб забезпечити перетворення інноваційних ідей на продукти та послуги, що сприятиме розвитку та створенню робочих місць. Відповідно до цього, передбачається інвестування 3% внутрішнього валового продукту ЄС у науково-дослідну діяльність. За даними ж вітчизняної статистики обсяг ВВП, що спрямовується на інноваційну складову, не перевищував 1,5% впродовж останнього десятиріччя [4].

Згідно Закону України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні» [2] інноваційний потенціал розглядається як сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних та культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку. При цьому окремо виділяється така складова потенціалу, як інноваційна культура, яка характеризує рівень освітньої, загальнокультурної і соціально-психологічної підготовки особистості та суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах. Звідси слідує, що основою інноваційного потенціалу будь-якого суспільства є людський ресурс, тобто носії певного освітньо-кваліфікаційного рівня та морально-психологічних якостей, необхідних для реалізації успішної інноваційної діяльності. Рівень інноваційного потенціалу України саме завдяки наявному людському капіталу загальною визначено вважається достатньо високим для того, щоб наша держава була здатна посісти гідне місце серед найрозвиненіших країн світу. Адже держава має розвинену систему підготовки фахівців, що працюють як у виробничій сфері, так і займаються науковою та науково-технічною діяльністю. Тим паче, що Міністерство освіти максимально намагається наблизити вітчизняний освітній простір до європейського. А Європейський Союз відповідно до Стратегії – 2020 [1] обрав ще одну пріоритетну тему «Молодь у русі» для підвищення ефективності систем освіти та сприяння вступу молоді на ринок праці.

Поряд з людською детермінантою, важливою складовою, інноваційного потенціалу України є науково-технологічні та виробничі можливості нашої держави, що знаходять своє втілення у наукомісткому високотехнологічному виробництві. Це передусім, потенціал літакобудування, адже лише сім країн світу, серед яких і Україна, мають повний цикл проектування та виробництва літаків. Це ж стосується і ракетно-космічної галузі, яка також здобула всесвітнє визнання. Широкими є можливості вітчизняного суднобудування і танкобудування (особливо в умовах підвищення ступеня мілітаризації економіки). У той же час потужності провідних високотехнологічних виробництв переважно військового спрямування, що мають повний цикл в Україні, а саме: літакобудування, суднобудування і танкобудування, є набагато більшими, ніж власне потреби нашої держави. Тому для забезпечення подальшого розвитку цих виробництв обов'язковим фактором є пошук вигідних умов для реалізації їх продукції на світових ринках. Проте ускладнюється цей процес відсутністю у вітчизняних суб'єктів господарювання відповідного досвіду.

Впровадження інновацій – це напрямок економічної діяльності держави, який забезпечує сталий прогресуючий розвиток виробництва шляхом його інтелектуалізації з метою випереджаючої конкурентоспроможності вітчизняної продукції, а також забезпечення рівномірного розвитку регіонів. При цьому слід звернути увагу на те, що в розвинених країнах на долю нових та удосконалених товарів, техніки і технологій припадає понад 70% приросту ВВП [3].

Однак наявний інноваційний потенціал України недостатньою мірою впливає на зростання основних макроекономічних показників в динаміці. Принципова неузгодженість полягає в тому, що нарощування основних макроекономічних показників (ВВП, вартості основних засобів, дохідної і видаткової частини бюджету, інвестицій в основний капітал, роздрібного товарообігу, середньої заробітної плати та скорочення кількості зареєстрованих безробітних) не знаходить адекватного відображення в соціальних параметрах українського суспільства. Стабільне зростання середньої заробітної плати не супроводжується відповідними якісними зрушеннями в соціально-значимих параметрах українського суспільства. Так, у споживчому кошику середньостатистичного українця останніх років витрати на харчові продукти стабільно перевищують 60%, що більше ніж у країнах всього пострадянського простору (виключення – Таджикистан у 2004 році) і значно відрізняється від європейських стандартів [3].

Формування інноваційного потенціалу ускладнене наявними можливостями одержання матеріальних ресурсів, тому він повинен бути орієнтований на створення не матеріаломістких (матеріалоощадних) нововведень, що дають змогу максимально і комплексно використовувати наявну в національній економіці сировинну базу, а також нових видів матеріалів, утилізації відходів, що необхідно погоджувати з екологічними вимогами, які висуває суспільство до виробників.

Можливості застосування новацій великою мірою залежать від енергоресурсів, що мають стійку тенденцію до скорочення й подорожчання. Це висуває на перший план проблеми раціоналізації споживання енергії в самих інноваційних процесах і створення енергоощадних технологій, а також розробки нових джерел енергозабезпечення. Слід відмітити, що результати впровадження у вітчизняну економіку інноваційних енергозберігаючих технологій залишаються незадовільними.

Також важливою детермінантою, що ускладнює використання інноваційного потенціалу

української науково-технічної сфери, є високий рівень її мілітаризації. Це пояснюється тим, що існуючий науково-технічний потенціал нашої держави практично був сформований за часи колишнього Союзу РСР для обслуговування потреб військово-промислового комплексу. Відтак значна частина науково-технічних розробок, що здійснювались в Україні, використовувались за її межами.

Отже, сучасне досить непросте становище щодо інноваційної діяльності в Україні обумовлюється дією цілого ряду негативних чинників. Одним з найбільш несприятливих серед них є значна зношеність і технологічна застарілість основних засобів і виробничої інфраструктури. Так, близько 60% основних засобів національної економіки є зношеними. Низький технологічний рівень виробництва спричиняє його високу енерго- і матеріаломісткість. Все це створює несприятливе середовище для піднесення інноваційної діяльності.

Висновки. Таким чином, одним з найвагоміших факторів, що стримує інноваційну діяльність в нашій державі та розвиток вітчизняного інноваційного потенціалу, є відсутність попиту на вироблену в Україні наукомістку продукцію, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Визнання факту недостатнього попиту на наукоємну продукцію на внутрішньому ринку має спонукати до усвідомлення необхідності державної підтримки інноваційної діяльності державою доти, доки зростання інноваційного виробництва не буде викликано стійким попитом на його продукцію. Разом з цим, загальний рівень, структура і механізми фінансування сфери інноваційної та науково-технічної діяльності в Україні, на жаль, сьогодні є такими, що суттєво ускладнюють можливості для реального використання її напрацювань як потужного чинника піднесення національної економіки та переведення її на інноваційну модель розвитку. Ключовим моментом стосовно цього є відсутність в нашій державі розвиненої інноваційної інфраструктури.

Отже, на даний час теоретично і практично науково-технічні інновації буквально здатні зробити вибух не тільки в галузях промисловості, сфері послуг, організаційної діяльності, політиці і культурі, але й в галузях досліджень. Для цього і сама сфера інновацій повинна бути перетворена таким чином, щоб перебороти інерційність і обмеження, які є результатом існування сталих структур, застарілого способу мислення. Розглянуті проблеми, що стосуються формування, збереження і розвитку інноваційного потенціалу, сконцентрованого у науково-технічній сфері України, дозволяє зробити висновок про те, що причини існуючого у вказаній сфері помітного відставання нашої країни від економічно-розвинених держав світу передусім стосуються не рівня вітчизняного інноваційного потенціалу, який є досить високим, а полягають у відсутності належних організаційно-економічних механізмів щодо його використання.

Література

1. Стратегія «Європа 2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
2. Закон України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Korbutyak A. Problems investment support innovative development of the national economy and solutions / A. Korbutyak, S. Paranchuk // Econtechmod an international quarterly journal on economics in technology, new technologies and modeling process. – Poland. Lublin – Rzeszow, 2013. – Vol. 2. – No 4. – P. 53–60.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Надійшла 15.09.2016; рецензент: к. е. н. Матвійчук Л. О.